

INES MERČEP

MENTOR: PROF. DR.SC. TIHOMIR JUKIĆ*

GRADSKI ZAVOD ZA PLANIRANJE RAZVOJA GRADA I ZASTITU OKOLIŠA
HR – 10000 ZAGREB, REPUBLIKE AUSTRIJE 18

PRETHODNO PRIOPCENJE

UDK 711.4-111 (497.5 ZADAR) "1953"

TEHNIČKE ZNANOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM
2.01.02 – URBANISTIČKO I PROSTORNO PLANIRANJE
2.01.04 – RAZVOJ ARHITEKTURE I URBANIZMA
I OBNOVA GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVAĆEN: 15. 03. 2005. / 24. 03. 2005.

CITY BUREAU FOR DEVELOPMENT PLANNING AND ENVIRONMENT PROTECTION
HR – 10000 ZAGREB, REPUBLIKE AUSTRIJE 18

PRELIMINARY COMMUNICATION

UDC 711.4-111 (497.5 ZADAR) "1953"

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING
2.01.02 – URBAN AND PHYSICAL PLANNING
2.01.04 – DEVELOPMENT OF ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING
AND RESTORATION OF THE BUILT HERITAGE

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 15. 03. 2005. / 24. 03. 2005.

NATJEČAJ ZA REGULACIJSKU OSNOVU ZADRA IZ 1953.

PEDESET GODINA POSLIJE

COMPETITION FOR MASTER PLAN OF ZADAR FROM 1953

FIFTY YEARS LATER

OBNOVA GRADA
POVIJESNA JEZGRA
URBANISTIČKI NATJEČAJ
ZADARURBAN REDEVELOPMENT
HISTORIC NUCLEUS
URBAN PLANNING COMPETITION
ZADAR

Obnova gotovo potpuno razrušene povijesne jezgre Zadra dobila je konačno usmjerenje angažiranjem JAZU (danas HAZU) u organizaciji i provedbi Natječaja za regulacijsku osnovu Zadra iz 1953. godine. U izradu podloga za natječaj i proces valorizacije natječajnih radova bila su uključena tadašnja najznačajnija imena iz arhitektonske struke i šire kulturne javnosti. Osobito važnu ulogu imale su natječajne podloge koje su sadržavale sveobuhvatnu i temeljitu valorizaciju prostora, povijesno-urbanističkoga razvoja grada te smjernice za buduće uređenje grada u cijelosti i posebno njegove povijesne jezgre. U članku su prezentirani natječajni radovi s aktualnim urbanističkim stajalištima i prijedlozima za obnovu grada. Provedeni natječaj i na temelju njega izrađen Plan regulacije povijesne jezgre bitno su obilježili obnovu i daljnji razvoj grada Zadra.

Redevelopment of the almost entirely demolished historic nucleus of Zadar was finally defined in 1953 by the Competition for a master plan of Zadar organized by JAZU (today HAZU – Croatian Academy of Arts and Sciences). The most prominent experts in architecture and cultural life of the period took part in defining the competition program and evaluating competition entries. The most important competition documents contained a comprehensive and detailed evaluation of the area and of the town's historical and urban development as well as the guidelines for future development of the town and its historic nucleus in particular. This paper presents the competition entries with urban-planning solutions and redevelopment proposals. The competition itself as well as the Plan for the historic nucleus resulting from it had a significant impact on further development of Zadar.

* Članak je nastao u okviru istraživanja teme znanstvenog oglada na poslijediplomskom doktorskom studiju „Prostorno planiranje, urbanizam i parkovna arhitektura” Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

UVOD

INTRODUCTION

U lazak partizana u Zadar krajem listopada 1944. godine označio je prestanak dugogodišnje strane vladavine ovim gradom. Osim teške posljedice ostavila je fašistička vlast u razdoblju od 1920. godine do kraja Drugoga svjetskog rata, koja je izolirala grad od njegova prirodnog okruženja na kopnu i moru, promijenila fizički lik grada, ali i nacionalnu strukturu suzbijanjem hrvatskoga i naseļjavanjem talijanskoga stanovništva. Oslobođen porušen i pusti grad našao se na novome povijesnom razmeđu – u opasnosti da se prekine njegov tisućljetni urbani kontinuitet ili da se pristupi njegovoj obnovi. Nova država s novom ideologijom nastojala je drastičnim mjerama pokazati zaokret, novi smjer razvoja, novi polet, ali i uklanjanje svega što je nastalo ili podsjećalo na fašistički režim. Bila je to realna prijetnja urbanom središtu Zadra i svim povijesnim slojevima koji su činili vremenski i fizički sediment Poluotoka.

Obnova nije ni teoretski ni praktično jednoznačan pojam, čak i kada okolnosti nisu tako složene, kao što je to bilo u slučaju Zadra. Stoga je nemjerljiva uloga tadašnje urbanističko-arhitektonske i šire kulturne javnosti u usmjeravanju procesa obnove Zadra, koji je započeo organizacijom i provedbom natječaja za regulacijsku osnovu Zadra 1953. godine. Da bi se dobila objektivna predodžba značenja navedenoga natječaja potrebno je upoznati se s prilikama u kojima je tekla priprema natječaja, kao i rezultatima provedenoga natječ-

aja, te njihovim utjecajem na obnovu i daljnji razvoj grada.

PROSTORNI KONTEKST

SPATIAL CONTEXT

„Plemenita fizionomija Zadra, posebno historičkog grada na poluotoku, bila je za vrijeme rata silno razrušena i unakažena. Ono, što je ostalo, nije više ličilo na grad, to je bila hrpa ruševina. Ovakve rane nije lako zacijeliti, a naročito kada je u pitanju historički grad, kojemu treba respektirati još preživjele historičke objekte i stvoriti im ponovo dostojne ambijente”, napisao je prof. Josip Seissel.¹

Doista, nijedan naš grad nije poslije Drugoga svjetskog rata pružao tako strašnu sliku kao Zadar. Ukupno 72 puta bombardiran, Zadar je iz rata izišao s dubokim ozljedama urbanoga tkiva. Osobito je nastradao poluotok – oko 80% građevnoga fonda bilo je porušeno. Pukim su slučajem sačuvani gotovo svi vrijedni kulturno-povijesni objekti, dok su gradske ulice bile zakrčene ruševnim materijalom, a luka puna postradalih brodova. Prije rata oko 30 000 stanovnika živjelo je većim dijelom u zgusnutoj izgradnji na relativno maloj površini poluotoka. Po završetku rata u gradu je bilo samo oko 6000 stanovnika, a na poluotoku 200-tinjak osoba. Tom razaranju uslijedilo je, za urbanizam i sanaciju povijesnoga grada, još teže razaranje – čišćenje ruševina. U situaciji urbane obnove, velikih elementarnih potreba stanovništva i euforičnih udarničkih akcija „očišćen” je, gotovo u cijelosti – predratni povijesni sloj Zadra. Djelomično je tome pridonijela i Regulacijska osnova Zadra iz 1946. godine, predviđajući potpunu transformaciju postojeće strukture.

U međuvremenu, izgradnja Zadra postupno se provodi izvan poluotoka – u očekivanju odluke o budućnosti njegova uređenja, pa je 1953. godinu povijesna jezgra dočekala u stanju o kojemu najbolje svjedoče fotografije Zvonimira Barbarica² (sl. 1 i 2). Opustošena povijesna jezgra grada bila je velik izazov urbanistima u traženju odgovora i rješenja na zahtjeve suvremenoga grada koji izrasta na tisućljećima starim temeljima i u neposrednom okruženju više ili manje sačuvanih fascinantnih spomeničkih ansambala.

PLANERSKI KONTEKST

PLANNING CONTEXT

Vrijeme koje je neposredno prethodilo raspisu natječaja za regulacijsku osnovu Zadra 1953. godine u planerskom smislu obilježila su dva dokumenta: Regulacijski plan Zadra iz 1939. godine i Regulacijska osnova Zadra iz 1946. godine, oba kao izravan odraz društve-

nih i političkih prilika u kojima su nastali. Međutim, ni jedan od njih nije pružio potrebna kvalitetna rješenja i odgovore vezane za pitanje uređenja i razvoja grada.

a) Regulacijski plan Zadra iz 1939. godine izraden je pod vodstvom rimskog arhitekta Paola Rossija de Paolija kao reakcija na nemogućnost kontroliranja i usmjeravanja procesa širenja gradskoga tkiva u skućenu urbanom prostoru. Naime, nakon višeznačne stagnacije Zadra od ponovnoga dolaska pod talijansku vlast 1918. godine, 30-ih godina 20. stoljeća u gradu se postupno pokreće razvoj, uvode nove djelatnosti i sadržaji, dolazi do transformacije industrijske proizvodnje, a sve to zahtijeva planski koncept razvoja grada kako bi se osigurali prostorni, prometni i infrastrukturni uvjeti. Istodobno intenzivnije naseljavanje povijesne jezgre, uz uvođenje novih funkcija i neprimjerene graditeljske aktivnosti na jugozapadnome „pročelju” poluotoka – dovode do gubitka temeljnih kvaliteta urbanoga središta.

Zadar je do 19. stoljeća karakterizirala relativno rahla izgradnja sa znatnim površinama internih vrtova i perivoja. živopisna građevna struktura oblikovala je nizove, meandre, solitere, stvarajući tako različite ambijente i vizure, orijentirajući stanovanje prema unutarnjim dvorištima, te osiguravajući skladno mješavilo i proporciju urbane cjeline.

Regulacijskim planom nisu prepoznate i unaprijedene navedene vrijednosti, niti se u skladu sa suvremenim modernističkim nastojanjima predlaže funkcionalan pristup organizaciji gradske strukture. Iako plan obuhvaća longitudinalni prostor od današnjega Borika do Arbanasa, najradikalnije promjene očituju se na prijedlogu uređenja i sanacije povijesne jezgre. Predloženo prometno rješenje agresivno uvodi promet u gusto urbano tkivo, nepotrebno presijecajući areal pješačkih dimenzija. Urbanoj matrici i strukturi poluotoka pristupilo se formalno, s ciljem prezentacije veličine i važnosti režima. Neprimjerenim monumentalističkim pristupom planirano je stvaranje većih prostora, „oslobađanje” reprezentativnih građevina, forsiranje aksijalnosti i simetrije, ali bez zadiranja u bit problema, niti pristupaajući temi rekonstrukcije grada s pozicija aktualne urbanističke misli. Stjecajem okolnosti i zbog početka Drugoga svjetskog rata, taj plan nije doživio provedbu, pa su ostali sačuvani karakter i slika grada u segmentima koji je plan namjeravao potpuno izmijeniti.

SL. 1. POGLED SA ZVONIKA SV. STOŠIJE PREMA ISTOKU, 1953.

FIG. 1 VIEW FROM THE BELL-TOWER OF ST STOŠIJA TO THE EAST, 1953

b) Regulacijska osnova Zadra iz 1946. godine – Sudeći po iskazima sudionika,³ pripremljeni radovi za Regulacijsku osnovu Zadra započeli su još 1944. godine (urbanističko-arhitektonske studije, podaci, podloge, snimka stanja). Već je 1946. godine dovršena regulacijska osnova, koju su izradili arhitekti Milovan Kovačević, Zdenko Stržić i Božidar Rašica. Osnovom je obuhvaćen prostor od Borika gotovo do Bibinja, nudeći ideju o linearnom modernom vrtinom gradu. Rješavanje prostora izvan poluotoka vjerojatno je trebalo definirati velike sustave: cestovni promet, željeznički promet, smještaj industrije, luke itd.

Nažalost, uz ispravno vrednovanje lokacijskih kvaliteta Zadra (konfiguracija, zaleđe), planirani smještaj željezničke pruge, kolodvora, industrije i industrijskih kolosijeka, brodogradilišta itd. stvara nepremostive barijere širenju grada i njegova povezivanju sa zaleđem te ukida provjerene urbane vrijednosti. Vrlo rahla gradnja, neracionalno raspoređena duž cijele linije obale, vjerojatno je rezultat nepostojanja odgovarajuće demografske i gospodarske projekcije kao polazne pretpostavke.

SL. 2. POGLED SA ZVONIKA SV. STOŠIJE PREMA JUGU, 1953.

FIG. 2 VIEW FROM THE BELL-TOWER OF ST STOŠIJA TO THE SOUTH, 1953

1 SEISSEL, 1953.b

2 Fotografije predstavljaju izbor iz materijala koji je Z. Barbarić snimio 1953. godine kao prilog Programu natjecaja. (osobna arhiva I. Mercep)

3 BOLTAR, 1961.

SL. 3. ŽADAR 1931. GOD. U PRVOME PLANU NEPRIMJERENA IZGRADNJA NA JUGOZAPADNOJ OBALI.
FIG. 3 ŽADAR IN 1931. INAPPROPRIATE CONSTRUCTION ON THE SOUTH-WESTERN COAST (FOREGROUND)

Prostorno rješenje samog poluotoka demonstracija je pragmatične primjene aktualnih promišljanja o gradu (Le Corbusier, CIAM). Plan je, doduše, zadržao antički ulični raster, ali s potpuno novom strukturom (osigurava prozračivanje, insolaciju, zelenilo itd.), lišenom svake bliskosti s prostorom na kojemu se planira, bez identiteta, bez prepoznatljive zadarske slike i fizionomije, bez kontinuiteta s njegovom drevnom urbanošću.

Drastična promjena strukture (osobito na potezu Nove rive) pretpostavljala je i otvorila prostor uklanjanju ruševina, ali i brojnih građevina kojih je sanacija bila realna i moguća. Time je u velikoj mjeri reciklirana urbana struktura predratnoga Zadra. Konstatacija „Naknadno se stalo na stanovište, da je neke od objekata moguće osposobiti. Tim su se prvotne postavke ovoga plana izmijenile“⁴ – gotovo da je došla prekasno.

SL. 4. ŽADAR IZMEĐU 2 SVJETSKA RATA
FIG. 4 ŽADAR BETWEEN TWO WORLD WARS

NATJEČAJ ZA REGULACIJSKU OSNOVU ŽADRA

COMPETITION FOR MASTER PLAN OF ZADAR

PROGRAM

PROGRAM

Navedena događanja u Zadru, potreba artikuliranja metode urbane obnove povijesnih cjelina i stvaranje „predloška“ od šireg interesa, a u povodu namjere da se obnovi sklop samostana sv. Marije i prilagodi potrebama muzeja – potaknuli su Jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti (danas HAZU) na velik angažman oko organizacije i provedbe Natječaja za idejnu regulacijsku osnovu teritorija grada Zadra na poluotoku (područje staroga Zadra), te za arhitektonsko-urbanističku skicu najužeg centra grada. Sam natječaj raspisao je Narodni odbor gradske općine Zadar.

O stručnosti i serioznosti pristupa zorno svjedoče podloge za natječaj (program), kojega su nositelji izrade bili arhitekti Josip Seissel, Drago Galić i Andrija Mohorovićić. Podloge za natječaj sastojale su se od grafičkoga i tekstualnoga dijela. Grafički dio obuhvaćao je karte mjerila od 1:25 000 do 1:500 s iscrpnim povijesnim podacima, geodetsko-katastarskom snimkom poluotoka s visinskim kotama, detaljnom inventarizacijom i tumačenjem postojećega građevnog stanja, pa sve do snimaka pojedinih povijesnih građevina i kompleksa. Tekstualni dio programa činila je brošura⁵ sa stotinjak stranica informativnih podataka te program i smjernice natječaja.⁶

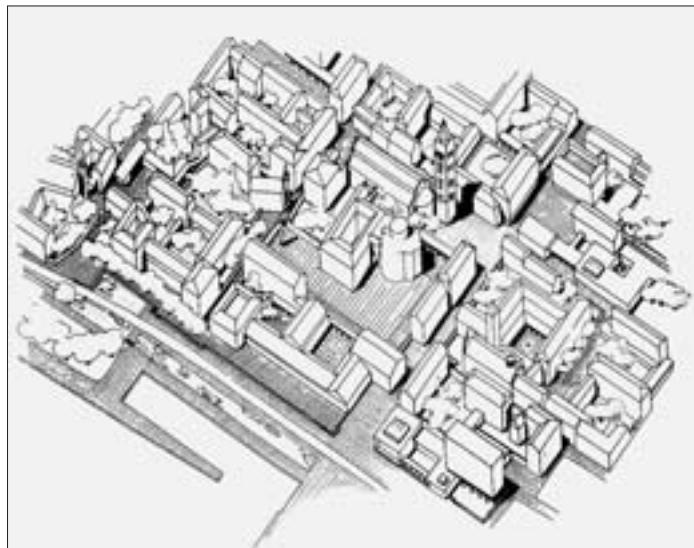
Vrlo temeljitom i sveobuhvatnom analizom prirodnih vrijednosti i izgrađenih datosti te valorizacijom prostornih i ostalih resursa taj je program anticipirao programe Regulacije povijesne jezgre Zadra (1955.) i Generalnoga urbanističkog plana Zadra (1971.) postavljajući ciljeva budućega razvoja grada i njegova širega prostora: „S obzirom na naprijed navedeno proizlazi, da bi grad Zadar trebalo razvijati ovim redoslijedom:

1. kao kulturno-prosvjetni centar, koji će po svom značenju preći granice svog šireg gravitacijskog područja,
2. kao administrativni centar,

⁴ BOLTAR, 1961.

⁵ *** 1953.a

⁶ Informativni podaci: Kratka historija Zadra; Gradske zidine i utvrde; Urbanistički razvitak Zadra; Geografski, geološki i klimatski podaci; Statistički podaci iz 1948. godine; Uobičajeni način izgradnje kuća i stanova; Kanalizacija, vodovod i elektrika; Gradski saobraćaj; Urbanističko-ekonomske smjernice razvoja grada Zadra kao cjeline; Obilježja Zadra i okolice; Arheološka iskopavanja u Zadru; FOTOSNIMKE ZADRA. Program i smjernice natječaja: Teritorij na koji se odnosi natječaj; Opće smjernice; Građevna, historijska i estetska vrijednost objekata te smjernice za asanaciju grada (tekst se veže na plan grada u mj. 1:1000); Potrebe i zahtjevi u vezi s javnim, društvenim i stambenim objektima na poluotoku.

3. kao turistički centar,
4. kao centar lake industrije,
5. kao trgovački i obrtnički centar,
6. kao čvorište pomorskog i kopnenog saobraćaja.”⁷

Odredivši povijesni, gospodarski, prostorni i prometni kontekst, uz argumentaciju mogućnosti izrade plana poluotoka kao prve planske etape cjelovitoga područja grada, program se okreće povijesnoj jezgri Zadra, pristupajući cjelovitom prostoru poluotoka kao jednom zahvatu sa ciljem da se riješi „problem asanacije postojećeg dijela grada tako, da sve zajedno predstavlja organsku urbanističku i arhitektonsku cjelinu”. Pritom je apostrofirani niz povijesno-kulturološko-urbanističko-arhitektonskih tema i pitanja, te se od budućih natjecatelja očekuju stavovi, odgovori, odnosno primjena na primjeru zadarske povijesne jezgre.

Brutalnim razaranjem razgoliveni grad do svojih najintimnijih prostora, uz, srećom, sačuvane povijesne fizionomijske dominante, potaknuo je autorski tim programa da puno prije K. Lynch⁸ problematizira sliku grada, njezine sastavnice (identitet, značenje prostora i strukturu) i osnovne elemente, te da od natjecatelja zatraži prepoznavanje i dopunjavanje siluete grada samosvojne fizionomije, vodeći računa o panoramskim slikama s mora i kopna. To je otvorilo nova pitanja odnosa grada prema moru i prirodnim dominantama okoliša.

Oblikovanje panoramskih, kao i internih gradskih vizura zahtijevalo je određivanje aktivnog odnosa nove strukture i kulturno-povijesnih spomenika, uvažavajući vrijeme njihove

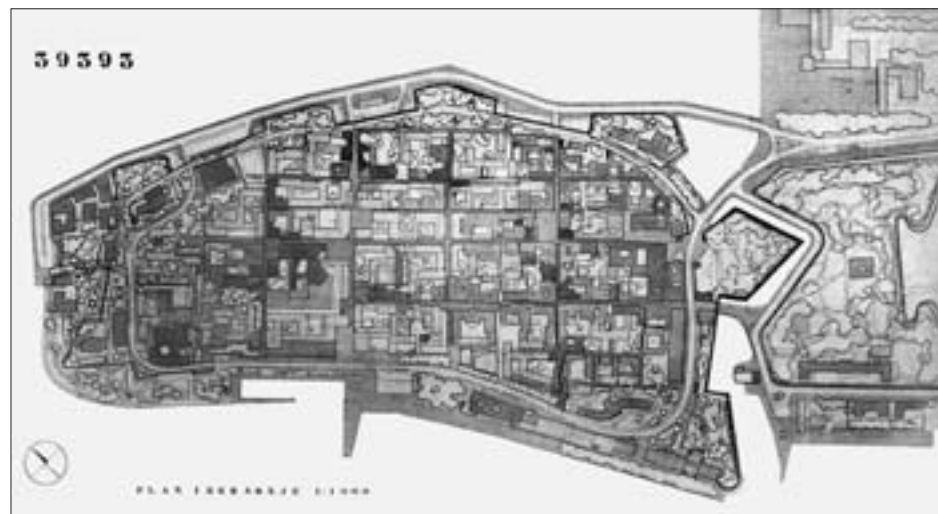
va nastanka, kao i izravno okruženje glede proporcija i gabarita, ali bez upadanja u stilski historicizam. Posebna je tema bila mentalna predodžba grada, memorija povijesnih slojeva, koji su prožimanjem kroz koegzistenciju i oblikovali urbanistički lik grada, te uz bogatstvo i raznolikost sadržaja i frekvenciju funkcija definirali vitalnost i identitet urbane sredine. Time je determinirano i bice grada koje je bilo nužno sačuvati kroz sve planirane zahvate, ali koje istodobno nije smjelo ograničavati kreativne intervencije.

Slobodne (devastirane) površine bilo je potrebno rješavati sukladno skromnim dimenzijama poluotoka (oko 1400 x 400 m), tako da novi trgovi i ulice, kao i građevne mase novih objekata, budu u skladu s općim karakterom i mjerilom grada. Preporuke za planiranje kolnoga prometa upućivale su na organizaciju kolnoga prometa po obodu poluotoka, koje-

SL 5. RAD POD ŠIFROM „16124” – NAGRADA, AUTORI: B. KALOĐERA SA SURADNICIMA
FIG. 5 ENTRY WITH CODE NUMBER „16124” – AWARDED, ARCHITECTS: B. KALOĐERA WITH ASSOCIATES

SL 6. RAD POD ŠIFROM „39393” – NAGRADA, AUTORI: B. MILIĆ I M. KOLLENZ SA SURADNICIMA
FIG. 6 ENTRY WITH CODE NUMBER „39393” – AWARDED, ARCHITECTS: B. MILIĆ AND M. KOLLENZ WITH ASSOCIATES

SL 7. RAD POD ŠIFROM „39393” – NAGRADA, AUTORI: B. MILIĆ I M. KOLLENZ SA SURADNICIMA
FIG. 7 ENTRY WITH CODE NUMBER „39393” – AWARDED, ARCHITECTS: B. MILIĆ AND M. KOLLENZ WITH ASSOCIATES

7 *** 1953.a: 29

8 LYNCH, 1974.

SL. 8. RAD POD ŠIFROM „50105” – NAGRADA, AUTORI: V. IVANOVIĆ, R. MIŠĆEVIĆ, B. PETROVIĆ I B. VASILJEVIĆ (URBANISTIČKI INSTITUT NRH)

FIG. 8 ENTRY WITH CODE NUMBER „50105” – AWARDED; ARCHITECTS: V. IVANOVIĆ, R. MIŠĆEVIĆ, B. PETROVIĆ AND B. VASILJEVIĆ (URBAN-PLANNING INSTITUTE OF CROATIA)

SL. 9. RAD POD ŠIFROM „50105” – NAGRADA, AUTORI: V. IVANOVIĆ, R. MIŠĆEVIĆ, B. PETROVIĆ I B. VASILJEVIĆ (URBANISTIČKI INSTITUT NRH)

FIG. 9 ENTRY WITH CODE NUMBER „50105” – AWARDED, ARCHITECTS V. IVANOVIĆ, R. MIŠĆEVIĆ, B. PETROVIĆ AND B. VASILJEVIĆ (URBAN-PLANNING INSTITUTE OF CROATIA)

ga se središte predviđalo za pješake, uz primjenu režima opskrbe. Raster ulica poluotoka trebao je korespondirati s povijesnim slojevima. Predložena lokacija putničko-teretnoga pristaništa bila je uvala Jazine.

Daljnje teme za promišljanje bile su ponovno otvaranje kanala između uvala Foše i gradske luke, valorizacija postojećih i planiranje novih površina gradskoga zelenila, mogućnosti provedbe i etapne realizacije projekta itd. O značenju natječaja govori rok izrade od sedam mjeseci i osobito činjenica da je ocjenjivački sud okupio tadašnju intelektualnu elitu.⁹

REZULTATI PROVEDENOGA NATJEČAJA

OUTCOME OF THE COMPETITION

Natječaj je raspisan kao opći, anonimni, jugoslavenski. U propisanom roku radove je predalo četrnaest natjecatelja i grupa, od kojih je dvanaest ispunilo uvjete natječaja. U skladu s programom natječaja ocjenjivački je sud valorizirao radove prema nekoliko kriterija:

- oblikovanje uravnotežene gradske cjeline, skladnog odnosa izgrađenoga i neizgrađenoga prostora te odmjerenih građevnih volumena;
- pretpostavka mješovitoga zioninga kao preduvjeta socijalne integracije i vitalnosti grada – izbjegavanje većih monofunkcionalnih zona;
- kreiranje gradskih slobodnih prostora (trgovi, ulice) skromnijih dimenzija, primjereno srednjovjekovnome graditeljskom naslijeđu, mediteranskoj klimi i načinu života;
- oblikovanje siluete grada u odnosu na visinu građevina unutar poluotoka (prosječno tri do četiri kata), odabir tipologije gradnje (ne zatvoreni blok), ali i dispozicije građevina i neizgrađenih prostora, tako da se postigne potrebna kohezija uz poštivanje povijesnoga uličnog rastera;

– lociranje predviđenih javnih građevina – prednost radovima koji objekte većih gabarita smještaju izvan poluotoka;

– izgradnja obalnoga gradskog ruba (uz isključenje tvrdoga monolitnog predratnog okvira) podrazumijevala je gradnju koja svojom visinom i volumenom ne zaklanja vertikalne dominante kao prostorne orijentire i elemente identiteta grada; s time se povezivalo i pitanje uređenja gradskih bedema kao tvorca fizionimije grada na poluotoku; nasipavanje uvala Jazine, koje se predlagalo zbog premještanja nekih sadržaja gradskoga središta na novo teritorijalno težište, ocjenjivački sud nije prihvatio kao kvalitetno prostorno rješenje, dok je zbog potrebne higijenzacije uvala Jazine preporučio ponovno prekopavanje kanala između bedema do lučice Foša;

– minimiziranje kolnoga prometa na poluotoku obodnom prometnicom i režimom opskrbe kako bi se što veći dio plohe poluotoka pretvorio u „grad pješaka”;

– ostali, ne manje važni kriteriji bili su pitanje asanacije postojećih dijelova grada, organizacija gradskoga prometnog, opskrbnog, zdravstvenog i komunalnog servisa, rješavanje gradskoga zelenila, sportskih površina i dr.

Vecina radova ispunila je očekivanja, prepoznala vrijednosti i mjerilo prostora te ponudila kvalitetne odgovore na veći ili manji broj navedenih kriterija. Bilo je, naravno, i radova koji su predstavili stajališta posve suprotna onima ocjenjivačkoga suda, poglavito oblikovanjem monolitnoga obalnoga poteza bez korespondencije s ostatkom poluotoka, ili predlaganjem organizacije prostora koji negira antički raster grada, opredjeljivanjem za monumentalizam, historicizam i sl. Ti su radovi također ocijenjeni korisnim doprinosom jer su egzaktno pokazali što se u slučaju zadarske povijesne jezgre ne smije dogoditi.

Stroge kriterije ocjenjivačkoga suda u velikoj su mjeri ispunila tri rada, pa su dodijeljene tri prve jednakovrijedne nagrade autorskim timovima:

- Berislav Kalodera sa suradnicima (rad „16124”),
- Bruno Milić i Miroslav Kollenz sa suradnicima (rad „39393”),
- Vlado Ivanović, Radovan Mišćević, Branko Petrović i Branko Vasiljević sa suradnicima (Urbanistički institut NRH, rad „50105”).

⁹ Članovi ocjenjivačkoga suda: akad. Miroslav Krleža (predsjednik), Ante Sorić, akad. Krsto Hegedusić, Ante Mastrović, Drago Galic, prof. Grgo Oštrić, prof. Josip Seiszel, prof. Andrija Mohorović, prof. Juraj Denzler i njihovi zamjenici: akad. Frane Kršinić, Zvonimir Tićina, prof. Mladen Kauzlaric, dr. Cvito Fisković, Lav Horvat, prof. Alfred Albini i Stjepan Hribar.

Otkupljeni su radovi autora:

- T. Lubynski, Z. Furjanic, B. Šajnovic i V. Leskovar-Sverer (rad „201153”),
- M. Bajlon i B. Milenkovic,
- D. Jovanovic i B. Mirkovic sa suradnicima (rad „99666”).

Izvorne graficke prikaze jedanaest natjecajnih radova (osim rada pod šifrom „20.000”), odnosno dijelova tih radova, kao nesistemati-ziranu i nearhiviranu građu zatekla je i snimila autorica ovoga članka 1984. godine u podrumu Historijskog arhiva u Zadru (danas Državni arhiv). Panoji su sadržavali ozalid-kopije urbanističko-arhitektonskih rješenja, koloriranih pretežito u tehnici akvarela. Odabrani primjeri rezultat su amaterskoga snimanja u neprimjerenim uvjetima.

Tri nagrađena rada dala su značajan doprinos promišljanju i rješavanju problema obnove grada. Radovi autorskih timova arh. Kalodere i arh. Milića pokazuju veliku sličnost u pristupu zadanoj temi. Oba su se rada maksimalno pridržavala rimskoga uličnog rastera (odnosno matrice koja je opstala do II. svjetskog rata). U tim radovima iskazan je i poseban smisao za mjerilo budućega grada. Variranjem različite tipologije gradnje (poluotvoreni blokovi, meandri, soliteri...), visine 3-4 kata, stvorili su prostore mediteranskog ugodaja, a odabirom primjerenih gabarita i njihovim skladnim međuodnosom oblikovali su vanjske „polujavne” prostore ozelenjenih dvorišta. Javne prostore prilagodili su mjerilu pješaka (ulice, trijemovi, prolazi), a nove trgove, osobito one uza spomeničke komplekse, formirali kao komorne prostore kojima dominiraju spomenički ansambli (Sv. Donat, Sv. Marija, Sv. Stošija, Sv. Šime, Sv. Krševan, Sv. Franje, Sv. Ilija). Vrlo su slično riješili prostor Foruma i poteza uz glavni kardo do obale – niski volumeni stvorili su vizualni okvir, ali nisu zaklonili povijesne vertikale. Oba su rada na-

glasila motiv bedema kao element identiteta, ali i kao parkovne prostore u skladu s ranijom zadarskom praksom. Radovi su na sličan način predvidjeli i spajanje lučice Foša s uvalom Jazine. Tretman današnje Liburnske obale bio je uvjetovan linijom bedema i prometnicom koja opskrbljuje luku.

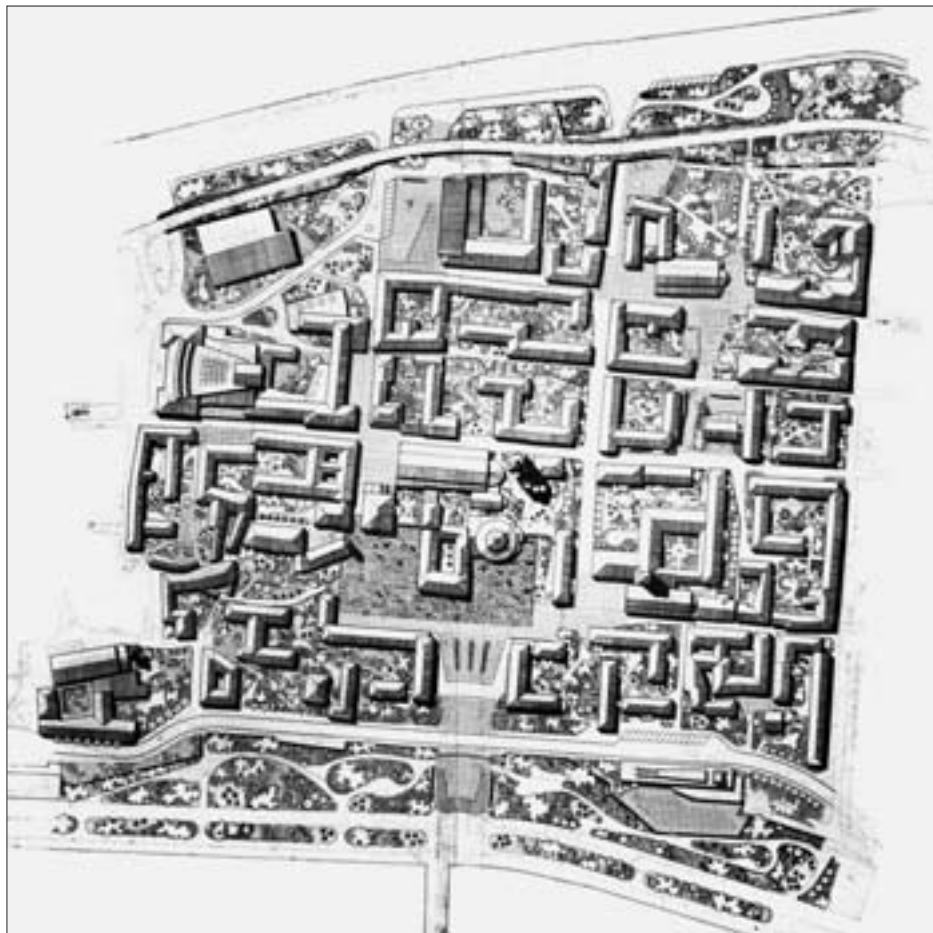
Radovi autorskih timova arh. Kalodere i arh. Milića značajno se razlikuju u odnosu na prostorno rješenje Nove rive (danas Obala Petra Krešimira IV.), što je bila izravna posljedica koncepcije prometnoga rješenja. Naime, iako su oba rada riješila promet obilaznim prstenom oko poluotoka, arh. Kalodera je prometnicu uz luku (danas Liburnska obala) produljio duž cijele Istarske obale i približno četvrtine Obale P. Krešimira IV., da bi južnije prometnicu devijacijom položio iza prvoga reda građevina i preko Trga pet bunara, odnosno kopnenih vrata zatvorio prsten i povezao se sa širim prometnim sustavom. Tako je veći dio obale dobio prometno-infrastrukturni karakter, a preostali dio obale bio je tretiran parkovno, uz interpolaciju jedne građevine.

Arh. Milić, naprotiv, prometni prsten locirao je unutar perimetra bedema i s nekoliko slijepih ulica riješio dostupnost i opskrbu. Nesklon agresivnim tehnicističkim rješenjima, na opisani je način osigurao na obali velike parkovno uređene plohe i šetnice, zadržavajući postojeću rahlu gradnju.

Rad autorskoga tima Urbanističkoga instituta NRH također je karakterizirala jasnoća koncepcijskoga pristupa povijesnoj jezgri. U pravilu, poštivan je antički raster ulica, ali uz odstupanja u sjevernom dijelu poluotoka zbog prometnoga rješenja. Ovim se radom nije predviđala obilazna prometnica oko poluotoka, već je kolni promet bio planiran samo sjeveroistočnom, lučkom stranom poluotoka. Gotovo cijeli prostor poluotoka bio je namijenjen pješakom kretanju i opskrbi pod određenim režimom. Time je prostor Foruma različito di-

SL. 10. RAD POD ŠIFROM „77771”
FIG. 10 ENTRY WITH CODE NUMBER „77771”

SL. 11. RAD POD ŠIFROM „12321”
FIG. 11 ENTRY WITH CODE NUMBER „12321”

SL. 12. RAD POD SIFROM „23575”
FIG. 12 ENTRY WITH CODE NUMBER „23575”

menzioniranim trgovima „izišao” na obalu. Prostor među bedemima, između lučice Foša i uvale Jazine, također je bio koncipiran kao pješački prostor. Autori toga rada prepoznali su i istaknuli vrijednosti nekih ambijenata (Trg pet bunara, hortikulturno uređeni bedemi). Međutim, oblikovanju gradske strukture pristupili su prerezolutno, predloživši uređenje velikih trgova i uvođenje nekoliko tipova gradnje (poluotvoreni blokovi) koje su shematski ponavljali na cijelom poluotoku. Time su se udaljili od proporcija i mjerila primjerenih drevnomu mediteranskom gradu.

Po provedenom natječaju, arh. Brunu Miliću povjerena je izrada plana regulacije povijesne jezgre Zadra temeljem njegova prvonačradenoga rada, uz uvažavanje planerskih doprinosa ostalih nagradenih radova. Plan je dovršen 1955. godine, sintetizirajući sva kvalitetna rješenja i promišljanja o prostoru i metodi od pripremnih radova do rezultata natječaja. Plan je donio velike inovacije i zaokret u metodološkome pristupu. Umjesto primjene isključivih, čistih teoretskih modela (grada monumentalnih prostora i arhitekture povijesnih stilova, grada-muzeja konzerviranih po-

vijesnih građevina ili grada ekstremnih stajališta modernoga urbanizma, bez odnosa prema prošlosti), pristupio je gradu personalno, kao jedinstvenom biću, revitalizacijom središta grada, jezgre koja je tijekom povijesti bila uvjet njegova opstanka i identiteta. Povijesne građevine bile su uključene u čvrsti prostorno-funkcionalni odnos s budućim tkivom grada. Planom je isčitana i na suvremeni način interpretirana urbana matrica grada te sačuvani osebujni gradski prostori, ulična mreža i trgovci, dimenzije elemenata grada, proporcije i mjerilo te odnos volumena, koji su predstavljali kreativnu mijenu gradskih vizura s mora i kopna, a i zadovoljili sve principe suvremenoga urbanizma glede prometa i stanovanja. Povijesni kontekst, pretpostavke i proces nastajanja plana detaljno je predstavljen u knjizi D. Arbutine.¹⁰ Stručna je javnost prepoznala i pozdravila novu urbanističku metodu pristupa delikatnoj temi razorene povijesne jezgre, dok je sam Zadar bio prema planu suzdržan.

Ipak, u svim daljnjim natječajima, studijama, arhitektonskim projektima, GUP-u Zadra iz 1972. godine itd. – regulacija povijesne jezgre i stručna opredjeljenja u odnosu na poluotok postala su opće mjesto, predložak za osmišljavanje zahvata do današnjih dana. Ona je bila polazna osnova za brojne, vrlo kvalitetne intervencije naših najvećih arhitekata na prostoru poluotoka, stvorivši nove vizure, nove repere i oplemenjenu fizionomiju grada u njegovu trećem urbanom tisućljeću. Ovo vrijedno urbanističko iskustvo u sveobuhvatnom pristupu obnovi razrušenoga grada moglo se i trebalo primijeniti u procesima sanacije i revitalizacije naših gradova stradalih u Domo-vinskom ratu, poglavito na primjeru Vukovara.

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

Iako je povijesna jezgra grada Zadra građena po rimskom predlosku, a veliki su zahvati građenja, te kasnije i uklanjanja bedema, pomno planirani, prvi planski dokument kao stručna podloga razvoja grada bio je Regulacijski plan Zadra iz 1939. godine. Izrađen u doba talijanske vlasti i temeljen na aktualnim političkim prilikama, plan je ponudio neka potpuno dvojbena i neprimjerenjena rješenja. Oslobođenja i pripajanje svom prirodnom okruženju i državi Zadar je dočekao gotovo posve porušen od brojnih saveznčkih bombardiranja. Regulacijska osnova Zadra iz 1946. godine bila je dio poslijeratne akcije brze izrade tzv. direktivnih regulacijskih osnova za sve veće gradove. Neprovedivost plana pokazala je detaljnija analiza prostora poluotoka i procje-

na mogućnosti sanacije. Sam plan pokušao je nametnuti suvremeni planerski koncept, ne vodeći računa o povijesnim sklopovima i urbanoj matrici Zadra.

Presudnu ulogu u obnovi povijesne jezgre Zadra odigrala je JAZU (danas HAZU), pokrenuvši organizaciju i provedbu Natječaja za regulacijsku osnovu Zadra 1953. godine. O značenju preuzete zadaće govori činjenica da su na izradi natječajnih podloga i u proces valoriziranja natječajnih radova bila uključena tada najznačajnija imena iz kulture, a posebno urbanizma i arhitekture.

Podloge za natječaj svojom su serioznom elaboracijom povijesnoga i urbanističkoga razvoja grada, analizom svih relevantnih urbanih elemenata i pokazatelja te smjernicama budućega razvoja cjelovitoga prostora Zadra, a posebice povijesne jezgre – bile novina u našoj urbanističkoj praksi i predstavljale su izvanredno kvalitetan temelj za promišljanje obnove i daljnje razvoja grada. Tri prvonačarana rada dala su vrlo vrijedne prijedloge i značajan doprinos u artikuliranju suvremene urbanističke metode obnove grada.

Godine 1955. arhitekt Bruno Milčić dovršio je izradu Plana regulacije povijesne jezgre, temeljenoga na svomu prvonačaranom radu i kvalitetnim prijedlozima iz svih etapa proved-

be natječaja. Planom je iscitana i na suvremeni način interpretirana urbana matrica Zadra, sačuvani njegovi povijesni fizionomijski elementi i zadovoljeni svi urbanistički zahtjevi. Bez obzira na pravni status plana (nije službeno usvojen), njime je zacrtana rekonstrukcija i daljnji razvoj povijesne jezgre Zadra, te se isti javlja kao referentni okvir brojnih intervencija na poluotoku i ugrađuje se u prostorne planove gradske aglomeracije koji su nakon njega slijedili. Izvedeno prometno rješenje, ulični raster, obalni potezi, „komorni” formati trgova uza sakralne komplekse, brojne arhitektonske intervencije – rezultat su navedenoga plana. Propozicije i mjerilo definirano planom bili su, a bit će i ubuduće, ulazni podaci za urbanističko-arhitektonske natjecaje i rješenja nedefiniranih prostora (Forum).

Natječaj za regulacijsku osnovu Zadra iz 1953. godine i njegovi rezultati u širem smislu mogu se, po stručnom i metodološkom doprinosu, označiti kao povijesni događaj u našoj urbanističkoj praksi. Šteta je i propust što je taj veliki stručni napor bio samo za „jednokratnu uporabu”. Naime, postavljeni princip i iskustva u obnovi ratom razrušenoga grada primjenjivi su općenito i mogli su biti kvalitetna podloga za obnovu naših gradova stradalih u Domovinskom ratu.

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

1. ARBUTINA, D. (2001.), *Regulacijski plan Zadra iz 1939. godine*, „Prostor”, 1 (21): 15-30, Zagreb
2. ARBUTINA, D. (2002.), *Zadarski urbanistički i arhitektonski opus Brune Milica*, Narodni muzej Zadar, Zadar
3. BAVČEVIĆ, I. (1960.), *Našem je gradu potrebno urbanističko tijelo*, „Narodni list”, 07. 05., Zadar
4. BAVČEVIĆ, I. (1978.), *Grad za buduće generacije*, „Vjesnik”, 06. 06., Zagreb
5. BOLTAR, D. (1961.), *Zadar – izgradnja centra*, „Arhitektura”, 15 (3-4): 44-48, Zagreb
6. DOMIJAN, M.; RADULIĆ, K. (1976.), *Zaštita spomenika kulture u Zadru*, „Zadarska revija”, 3-4, Zadar
7. GAMULIN, G. (1967.), *Arhitektura u regiji*, Zagreb
8. JUKIĆ, T.; PEGAN, S. (2001.), *Prostorni i urbanistički razvoj Osijeka – kritika i prijedlozi*, Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet, Zagreb
9. KLAIG, N.; PETRICIOLI, I. (1976.), *Zadar u srednjem vijeku*, Zadar
10. KOLACIO, Z. (1957.), *Urbanistička i arhitektonska rekonstrukcija Zadra*, „Novi list”, 28, Rijeka
11. LYNCH, K. (1974.), *Slika jednog grada*, Građevna knjiga, Beograd
12. MARASOVIĆ, T. (1970.), *Metodološki postupak revitalizacije historijskih urbanih centara*, „Urbs”, Split
13. MARINOVIC, A. (1978.), *Povijesna jezgra Dubrovnika u suvremenim tokovima života grada*, „Arhitektura”, 31 (166-167): 53-55, Zagreb
14. MILIĆ, B. (1955.), *Pred usvajanjem regulacione osnove Poluotoka*, „Glas Zadra”, 12. 11., Zadar
15. MILIĆ, B. (1957.), *Zadar – urbanistička i arhitektonska rekonstrukcija*, „Čovjek i prostor”, 4 (3), Zagreb
16. MILIĆ, B. (1972.), *Novi arheološki muzeji i muzeji crkvene umjetnosti u Zadru*, „Čovjek i prostor”, 19 (237), Zagreb
17. MILIĆ, B. (1984.-1985.), *Funkcionalni grad prije i poslije Atenske povelje*, „Arhitektura”, 37-38 (189-195): 54-61, Zagreb
18. MOHOROVIĆIĆ, A. (1947.), *Teoretska analiza arhitektonskog oblikovanja*, „Arhitektura”, 1 (1-2): 6-8, Zagreb
19. PERKOVIC, Z. (1978.), *Gradski centri – stvarnost i doktrine*, „Arhitektura”, 31 (166-167): 36-38, Zagreb
20. PETRICIOLI, I. (1958.-1959.a), *Dva tisućljeća zadarskog urbanizma*, „Urbs”, 2: 65-72, Split
21. PETRICIOLI, I. (1958.-1959.b), *Marginalije uz obnovu Zadra*, „Urbs”, 2, Split
22. PETRICIOLI, I. (1963.), *Neki konzervatorsko-urbanistički nesporazumi u Zadru*, Zbornik zaštite spomenika kulture, 14, Beograd
23. PETRICIOLI, I. (1965.), *Lik Zadra u srednjem vijeku*, „Radovi Instituta JAZU u Zadru”, 11-12: 143-186, Zadar
24. PRELOG, M. (1978.), *Sudbina središta i sudbina grada*, „Arhitektura”, 31 (166-167): 34-35, Zagreb
25. PRELOG, M. i sur. (1978.), *Funkcije gradskog centra i podcentra u zagrebačkom gradskom pro-*

storu, Centar za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

26. RADULIĆ, K. (1963.), *Urbano nasljeđe i nova izgradnja u Zadru*, Zbornik zaštite spomenika kulture, 14, Beograd
27. RADULIĆ, K. (1970.), *Stara gradska jezgra i nova poslovna zona Zadra*, „Arhitektura-urbanizam”, 11 (64-65), Beograd
28. RADULIĆ, K. (1971.a), *Pristup urbanističkoj regulaciji Foruma u Zadru*, „Čovjek i prostor”, 18 (2), Zagreb
29. RADULIĆ, K. (1971.b), *Zadar budućnosti*, „život umjetnosti”, 15-16, Zagreb
30. RASICA, B. (1945.), *Povodom obnove Zadra*, „Slobodna Dalmacija”, 13. 07., Split
31. SEISSEL, J. (1952.), *Regionalni plan Zadra*, „Glas Zadra”, 09. 02., Zadar
32. SEISSEL, J. (1953.a), *Što traži Zadar*, „Arhitektura”, 7 (1), Zagreb
33. SEISSEL, J. (1953.b), *Problem rekonstrukcije Zadra*, „Bulletin Instituta za likovne umjetnosti JAZU”, 3-4: 22, Zagreb
34. SEISSEL, J. (1954.), *Urbanistički lik i problemi rekonstrukcije grada Zadra*, „Radovi Instituta JAZU u Zadru”, 1: 17-35, Zagreb
35. STRIŽIĆ, Z. (1947.), *Regulaciona osnova Zadra*, „Arhitektura”, 1 (1-2): 9-12, Zagreb
36. SUIC, M. (1976.), *Antički grad na istočnom Jadranu*, Zagreb
37. SUIC, M. (1977.a), *Zadarski forum – stari trg u novom gradu*, „Arhitektura”, 30 (160-161): 38-52, Zagreb
38. SUIC, M. (1977.b), *S.O.S. za baštinu – razmišljanja nad zadarskim Forumom*, „Čovjek i prostor”, 24 (286), Zagreb
39. VEŽIĆ, P. (1979.), *Zaštita spomenika kulture u Zadru*, „Zadarska revija”, 5-6, Zadar
40. ŽIVKOVIĆ, M. (1978.), *Rekonstrukcija grada – dijalektika života grada*, Komunikacije, Beograd
41. ŽIVKOVIĆ, Z. (1978.), *Obnova gradskih središta i zaštita kulturnih spomenika u SR Hrvatskoj: Slavonski Brod, Čakovec, Varaždin, Karlovac, Zadar*, „Arhitektura”, 31 (166-167): 43-50, Zagreb
42. *** (1953.a), *Natjecaj za regulacionu osnovu Zadra*, Narodni odbor gradske općine Zadar
43. *** (1953.b), *Natjecaj za regulaciju starog dijela Zadra*, „Arhitektura”, 7 (5-6): 21-23, Zagreb
44. *** (1954.a), *Zadar 1944.-1954.*, [ur. ČOGELJA, J.; STIPIĆ, G.; ZANINOVIC, V.], Izdavačko stamparsko poduzeće Zadar, Zadar
45. *** (1954.b), *Regulaciona osnova Zadra*, „Čovjek i prostor”, 1 (4), Zagreb
46. *** (1954.c), *Zadarski je natjecaj udovoljio*, „Čovjek i prostor”, 1 (5): 3, Zagreb
47. *** (1964.), *Zadar*, zbornik [ur. RAVLIĆ, J.], Matica hrvatska, Zagreb
48. *** (1972.), *Zadar – Generalni urbanistički plan*, Urbanistički institut SR Hrvatske, Zagreb
49. *** (1976.), *Zadar – Program anketnog natjecaja za izradu urbanističkog rješenja dijela regionalnog gradskog centra „Jazine”*, Urbanistički institut SR Hrvatske, Zagreb

IZVORI

SOURCES

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

- Sl. 1., 2., 8., 9. Arhiva autorice (foto: Z. Barbarić)
 Sl. 3., 4. Arhiva autorice
 Sl. 5.-7., 10.-12. Arhiva autorice (foto: autorica)

SAŽETAK

SUMMARY

COMPETITION FOR MASTER PLAN OF ZADAR FROM 1953

FIFTY YEARS LATER

By the end of World War II Zadar's historic nucleus was almost entirely devastated. However, in spite of the fact that 80% of its buildings were demolished, valuable historic religious architecture was fortunately preserved. The remained partly damaged structures and urban areas which could be repaired were further endangered by a subsequent attempt to clear the town of the ruins. The Italian urban population left the peninsula which thus remained demolished and deserted after its millennium-long historical urban continuity.

In the context of a needed redevelopment, urban planners were faced with requirements never dealt with before. The basis for a new redevelopment concept could not be provided by the 1939 urban plan since some of its principles were unsuitable to Zadar's urban character. The 1946 urban plan was incomplete and may be considered primarily as an attempt to apply the principles of modern architecture and urban planning without taking into consideration the town's rich architectural heritage.

The Croatian Academy of Arts and Sciences organized in 1953 a competition for the master plan of Zadar. The architects Josip Seissel, Drago Galic and

Andrija Mohorovicic designed its program whose scope and expertise may be considered a novelty in our urban-planning tradition. The competition program contained the following: extensive historical data, urban development analysis, geographical, geological and climatic data, features of Zadar and its environment, description of its traffic and infrastructure, geodetic and land-registry data, detailed inventory data, definition of the building types up to then, urban and economic development guidelines for Zadar as a whole, general guidelines for historic nucleus redevelopment, desirable functions, suggestions for future traffic organization and numerous issues related to the town's image as well as scale, proportions and ambience of this ancient Mediterranean town. The competition jury consisted of the most prominent experts in the field – a fact which certainly shows the significance of the competition. Twelve competition entries made a significant contribution to the redevelopment plan and related urban-planning solutions despite some divergent views and attitudes. The competition jury gave three equally valid first prizes while three pro-

jects were purchased. The first prize winning entry served as a basis for a master plan of Zadar's historic nucleus later developed by the architect Bruno Milic. The plan was completed in 1955. It brought along great innovations and was considered a breakthrough in methodological approach. The plan defined and interpreted in a modern way the urban matrix of the town. Not only have its historical elements been preserved but also the principles of modern urban planning implemented. Although experts did recognize and welcome a new urban planning approach to a highly delicate restoration of a demolished historic nucleus, the city authorities remained aloof. However, its basic principles were later incorporated into spatial and planning documentation, competitions, studies and projects and were successfully implemented (traffic, street network, individual realizations). Reconstruction and revitalization projects of the towns damaged in the 1991 war in Croatia should have drawn on such a valuable urban planning experience in an overall approach to the redevelopment process of a historic nucleus.

INES MERČEP

BIOGRAFIJA

BIOGRAPHY

INES MERČEP, dipl.ing.arh. Diplomirala je 1977. godine na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Apsolvirala je poslijediplomski studij „Urbanizam i prostorno planiranje” na istomu fakultetu. Bavi se prostornim i urbanističkim planiranjem u Urbanističkom institutu SRH (1978.-1992.) i Gradskom zavodu za planiranje razvoja grada i zastitu okoliša u Zagrebu (od 1992.). Voditeljica je i koordinatorica izrade Generalnoga urbanističkog plana grada Zagreba iz 2003. godine.

INES MERČEP, Dipl.Eng.Arch. She graduated in 1977 from the Faculty of Architecture of the University of Zagreb. She completed (all but degree) a post-graduate program in „Urban and Physical Planning” at the same Faculty. She worked in the Urban-planning Institute of Croatia from 1978 to 1992. Since 1992 she has been employed in the City Institute for Urban Development and Environmental Protection in Zagreb. She is head and coordinator of the 2003 Master plan of Zagreb.

